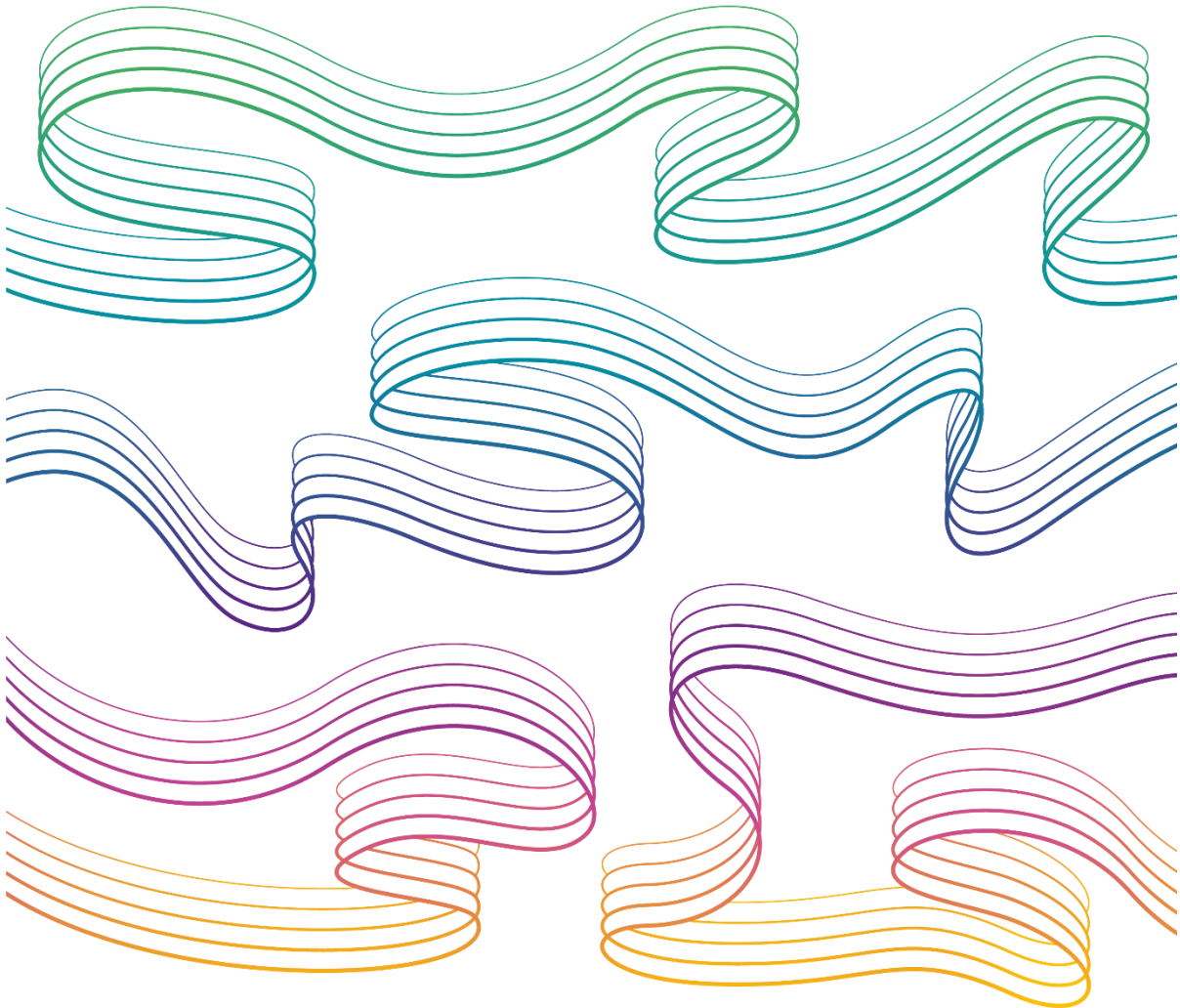

Kárašjoga gielda
Karasjok kommune

Sámi váibmosuotna – gilli, gos kultuvrrat deaivvadit
Den samiske pulsåren – bygda der kulturer møtes

Ásodatsosiála plána

2026–2029

Sisdoallu

1 ÁLGGAHUS	2
1.2 Oktavuohta eará gielddalaš plánaide	2
1.2.1 Gielddaplána servodatoassi 2022–2034	2
1.2.2 Dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplána	3
2 Mii ásodatsosiála plána lea?	3
2.1 Mii ásodatsosiála bargu lea?	4
2.2 Ásodatsosiálaláhka	4
3 Álbmotdearvvašvuodaperspektiiva – mii dat lea?	4
4 Álbmot ja orrundilli gielddas	5
4.1 Geat leat heajosdilálaččat ásodatmárkanis?	6
4.2 Ekonomijja ja vuollegissisabohtu	7
4.3 Dálá gielddalaš ásodat	8
5 Ásodatgat iešguđetlágan heajosdilálaš joavkkuide	8
5.1 Boarrásiidbárru ja demeansadávda	8
5.2 Mánát ja nuorat	9
5.3 Ásodatgat olbmuide geain leat doaibmahehttejumi	9
5.4 Gárrenávnassorjjasvuota ja psyhkalaš gillámušat	10
5.5 Báhtareaddjit	11
5.6 Akuhtta gaskaboddosaš ásodat	11
6 Prošeavttat buoridit orrundili	11
6.1 Ođđa dearvvašvuodaguovddáš	12
7 Viessobánkku loatna- ja doarjjaortnegat	12
7.1 Álggahanloatna	13
7.2 Orrundoarjja	13
8 Mo mii sáhttit organiseret dán barggu?	13
Doaibmabidjoplána	15
Strategiija ja doaibmabijut	15
1. Gielda galgá fállat iešguđetlágan orrunvugiid ja orrunsajiid mat galget gokčat álbmoga dárbbuid	15
2. Mii galgat láhčit dili nu ahte eatnašat sáhttet oadjebasat ruovttus orrut guhkimus lági mielde	15

1 ÁLGGAHUS

Lea nátionála mihttu ahte buot ássiin galgá leat heivvolaš ásodat oadjebas ja buori orrunbirrasis. Dássedis orrundilli lea vuodđoeaktu buori dearvvašvuhtii, oahppováldimii, bargamii ja oassálastit servodateallimii.

Ásodatsosiála bargu guoskkaha mánggaid gielddalaš ovttagaid, ja govda fágaidrasttideaddji ovttagaid bargu lea ovdánahtán plána. Dát ovttagat leat leamaš mielde: Dearvvašvuoda ja fuolahusa juolluduskantuvra, huksehusa ja opmodaga ossodat, NAV, báhtareddjiidbálvalus ja dearvvašvuodafágalaš ráđđeaddi.

Ásodatpolitihkka fáttmasta sihke oppalaš ja sosiála ásodatpolitihkka. Oppalaš politihkka máinnaša beliid mat gusket olles álbmogii, ja sosiála ásodatpolitihkka ges lea daid olbmuid várás geat dárbbasit almmolaš veahki háhkat dahje doalahit heivvolaš ásodaga.

Plána	Fokus	Ulbmiljoavku	Sisdoallu
Ásodatpolitihkalaš plána	Bajitásodatstrategiija	Olles álbmot	Ásodathuksen, ásodatomárkan, areálageavaheapmi
Ásodatsosiála plána	Veahkki heajosdilálaččaide	Hearkkes joavkkut	Gaskaoamit, doaibmabijut, ovttagaid bargu

Ásodatsosiála plána ulbmil lea válddahit mo gieldda áigu bargat sihkkarastin dihtii ásodagaide heajosdilálaš ássiide, ja mo mii galgat duohtandahkat gieldda višuvnna.

Gieldda višuvdna lea sámi váibmosuotna – gilli, gos kultuvrrat deaivvadit

Ásodatsosiála plána galgá addit:

- ollislaš sosiála ásodatpolitihkka dainna lágiin ahte bures ávkástallá gieldda ásodathivvodaga, ja ulbmilaččat geavaha ja ovttahtta gaskaomiid ja resurssaid
- oktasaš ja konkrehta strategiija ásodatsosiála barggus, mii maiddá vuodđuduvvo eará gielddalaš plánaide
- ulbmiliid ja doaibmabijuid mat dustejit heajosdilálaččaid ásodatdárbbu mánggabealat ja oadjebas orrunfálaldagaid bokte

Vaikko ovttaskas ássis lea alddis ovddasvástádus háhkat ásodaga, de lea almmolašvuoda bargu sihkkarastit ahte olbmot geat dárbbasit veahki, ožžot dárbbaslaš veahki. Veahkki galgá nu bures go vejolaš addit eanet máhtestuvvama ja iešheanalašvuoda.

Ásodatsosiála plána mihtut dorjot nátionála láidestusaid ja dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplána ja 2022–2034 gielddaplána servodatoasi relevánta mihtuid.

1.2 Oktavuohta eará gielddalaš plánaide

1.2.1 Gielddaplána servodatoassi 2022–2034

Gielddaoasseplána servodatoasi vuoruhanguovllut leat:

- Fáttmasteaddji gilli
- Ođđahutki gilli
- Gelbbolaš gilli
- Guoddevaš gilli.

Karášjoga gielda galgá leat fáttmasteaddji sámi báikkálaš servodat, ja gielda galgá láhčit dili buriid ja heivehuvvon orrunfálaldagaid olbmuid iešguđet eallindilálašvuodain. Ásodatsosiála plána galgá váikkuhit dasa ahte buot ássit, beroškeahhtá agis, sohka bealis, doaibmadásis, čearddalašvuodas ja ekonomijjas, sáhttet aktiivvalaččat oassálastit servodagas.

Servodatoassi galgá ráhkkanahhtit gieldda boahhtevaš hástalusaid.

Álbmotdearvvašvuodabarggu bokte mii galgat sihkkarastit buori birgenlági, dearvvašvuoda ja eallinkvalitehta buohkaide. Gielda ovtasbargá ovttagaid rastá ja ássiiguin, ealáhusaiguin, organisašuvnnaiguin ja eará aktevrraiguin fállat bálvalusaid main lea alla kvalitehta.

Guoddevaš čovdosat sihke ovttaskasolbmui ja servodahkii, maiddá ásodatsosiála barggus, leat guovddášis.

1.2.2 Dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplána

Dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplána lea strategalaš plána mii válddaha hástalusaid, mihtuid ja, vuoruhanguovlluid ja strategijaid jagi 2034 rádjai. Plána lea suorggi dehálemos stivrendokumeanta ja gáibida guhkesáigásaš ja ollislaš plánema dusten dihtii boahtteáiggi dárbbuid.

Plána čuovvu gielddaplána servodatoasi vuoruhanguovlluid, ja deattuha dearvvašvuodaeastadeami, álbmotdearvvašvuoda, habiliterema ja rehabiliterema. Dat ii válddat bienalaš doaibmabijuid, muhto muitala lea go dárbu fáddáplánaide ja doaibmaplánaide dalle go dat leat ulbmillaččat.

Ásodatsosiála plána lea dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplána vuollásaš fáddáplána. Plána galgá ođasmahttot juohke njealljái jagi, ja doaibmabijut galget leat oassin jahkásaš bušehtameannudeamis.

2 Mii ásodatsosiála plána lea?

Álggahettiin máinnašuvvo ahte ásodatsosiála plána ulbmil lea válddahit mo gielda áigu bargat heajosdilálaččaid ovddas ásoatmárkanis, ja mo plána galgá leat mielde duohtandahkamin gieldda višuvnna. Ásodatsosiála plána galgá maiddá válddahit dálá dili, identifiseret hástalusaid ja mearridit mihtuid ja doaibmabijuid ulbmiljoavkku várás.

Dákkár plána addá gildii:

- eanet máhtu báikkálaš ásoatmárkana birra
- eanet dieđuid stáhtalaš gaskaomiid birra
- eanet ovttahttin sosiála ásoatpolitihkka ovttagaid gaska
- buoret ávkkástallama gielddalaš ásoathivvodagas
- ulbmilat ja beaktilat gaskaoapmegeavaheami

Lea dehálaš čalmustahttit ahte stáhtas ja gielddas lea juogaduvvon ovddasvástádus nannet ásodatsosiála barggu ja ovtasbargat olahan dihtii oktasaš mihtuid. Buorre ásodatsosiála ovtasbarggus sáhttet leat positiivvalaš váikkuhusat dearvvašvuodas, oahpus, integreremis ja sosiála fáttmasteamis.

Plána lea sihke strategalaš plána ásoatatsosiála bargui ja plána mii válddaha konkrehta doaibmabijuid mat sáhttet veahkehit heajosdilálaččaid geat dárbbasit ásoadaga. Buorre máhttu báikkálaš ásoatbeliid ja dárbbuid birra lea dehálaš vai sáhtta fállat rivttes doaibmabijuid. Dasa lassin lea dehálaš ahte dovda stáhtalaš ja gielddalaš gaskaomiid mat sáhttet veahkehit čoavdit hástalusaid.

2.1 Mii ásodatsosiála bargu lea?

Ásodatsosiála barggu višuvdna Norggas lea ahte buohkain galgá leat buorre ja oadjebas orrunsadji. Ásodatsosiála bargu galgá eastadit ásodathástalusaid, ja váldoulbmil lea ahte buohkat galget sáhttit háhkat ja doalahit heivvolaš ásodaga. Olbmot geat eai ieža nagot dán, galget oažžut dárbblaš veahki mat nannejit sin vejolašvuođa hálldašit iežaset eallima.

Strategiijas *Alle trenger et trygt hjem – Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken 2021–2024* lea ráđdehus definieren njeallje váldomihtu:

1. Eambbosat galget sáhttit oamastit iežaset ásodaga
2. Láigoheapmi galgá leat oadjebas ja einnostahti molssaeaktu
3. Sosiála guoddevašvuohta ásodatpolitihkas
4. Čielga rollat ja dárbblaš gealbu

Guokte vuoruhanguovllu lea erenoamážit vuoruhuvvon: Mánáin ja nuorain galget leat buorit orrundilit, ja olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat, galget sáhttit válljet gos ja mo sii háliidit orrut, seamma láhkai go earát ge

Ásodat gokčá vuodđodárbbu ja rehkenasto njealját čalgogeađgejuolgin, oktan dearvvašvuođain, oahpuin ja bargguin. Oadjebas orrundilli addá gullevašvuođa, oadjebasvuođa ja vejolašvuođa sosiála searvamii. Dorvvuhis orrundilli dahje ruovttuhisvuohta sáhtta hedjonahttit eallinkvalitehta ja váttásmahttit ávkkástallat čálgobálvalusaid, čađahit oahpu dahje bargat. Dat sáhtta maiddái dagahit olggobealvuođa ja stuorát riskka oažžut gárrenmirkováttisvuođaid, psyhkalaš gillámušaid dahje kriminalitehta.

Ásodatsosiála bargu fáttmasta buot doaibmabijuid maid gieldat dahket vai sihkkarasttášii heajosdilálaččaide ásodatmárkanis oadjebas ja dásseidis orrundili. Dat mearkkaša sihke háhkat ásodagaid ja nannet ovttaskasolbmo eavttuid hálldašit orrundili.

2.2 Ásodatsosiálaláhka

Láhka gielddaid ovddasvástádusa birra ásodatsosiála suorggis (ásodatsosiálaláhka) fápmuibodii suoidnemánu 1.b. 2023. Láhka galgá eastadit ásodatsosiála hástalusaid ja sihkkarastit heajosdilálaččaide veahki háhkat ja doalahit ásodaga. Láhka čielggasmahtta gieldda ovddasvástádusa ja galgá mielddisbuktit sullasat praksisa miehtá riikka.

Láhka čavge gáibádusaid dasa mo gielda galgá bearráigeahččat ásodatsosiála vuhtiiváldimiid plánemis, ja lágas leat garrasat gáibádusat áššemeannudeapmái. Láhka ii atte individuála rievtti ásoahkii, muhto dat geatnegahtta gildii doaibmangeatnegasvuođa. Gielddas galgá leat bajilgovva heajosdilálaččaid dárbbuin sihke dábálaš ja heivehuvvon ásodagaide, ja dát bajilgovva galgá leat plánastategiija vuodđu.

Láhka gáibida ahte gielda dahká ovttaskasmearrádusa go ássit bivdet ásodatsosiála veahki. Mearrádusat galget válddahit veahki sisdoalu ja leat heivehuvvon ovttaskasolbmo dárbbui. Dát eaktuda nannejuvvon fágaidrasttideaddji ovttaskasbarggu gaskal ovttagaid nugo dearvvašvuođa ja fuolahusa juolluduskantuvrra, NAV, psyhkalaš dearvvašvuođa ja gárrenmirkkuid jna.

3 Álbmotdearvvašvuođaperspektiiva – mii dat lea?

Lávdegoddi mearridan mánu xx.b. xxxx ..... lága vuodul

Maid mearkkaša go lea álbmotdearvvašvuodaperspektiiva, ja mii mearkkašumiid das lea ásodatsosiála bargui? Vai sáhttit vástidit dása, de mii vuos fertet áddet mii álbmotdearvvašvuolta lea. Álbmotdearvvašvuolta máinnaša álbmoga dearvvašvuodadili, mo dearvvašvuolta lea iešguđet joavkkuin, ja mat bealit váikkuhit loaktimii, hálddašeapmái ja eallinkvalitehtii.

Geavahit álbmotdearvvašvuodaperspektiivva mearkkaša ahte mii árvvoštallat dáid beliid ásodatsosiála doaibmajuid plánemis ja čađaheamis. Dát ii leat dušše fágalaš vuhtiiváldin – gielddain lea álbmotdearvvašvuodálaga mielde láhkageatnegas ovddasvástádus systemáhtalaččat bargat nannet álbmotdearvvašvuoda.

Álbmotdearvvašvuodáláhka lea vuodđuduvvon viđa vuodđoprinsihppii:

- sosiála dearvvašvuodaerohusaid dásseen
- «dearvvašvuolta buot áššiin maid bargat»
- guoddevaš ovdáneapmi
- váruhanprinsihppa
- mielváikkuheapmi

Láhka gáibida ahte gielddat systemáhtalaččat vižžet máhtu álbmoga dearvvašvuodadili birra ja beliid birra mat váikkuhit dasa. Go bargá geahpedit dearvvašvuodaerohusaid ásodatsosiála doaibmajuiquin, de mii buorebut láhčit dili nu, ahte ássit geat dárbbasit veahki, aktiivvalaččat sáhttet searvat báikkálaš servodahkii.

Eará dehálaš áššit mat ovddidit fáttmmasteami ja searvama, sáhttet leat:

- buorre digitála infrastruktuorra doppe gos olbmot ássat
- ásodagat ja lagašbiras main lea universála hápmi
- čálgoteknologijja geavaheapmi

Buori ja systemáhtalaš álbmotdearvvašvuoda- ja ásodatsosiála barggu positiivvalaš váikkuhusat sáhttet leat stuorrát. Earret eará sáhtta dát leat mielde eastadeamen olggobealdili, nannemin eallinkvalitehta ja orrunmovtta sihke heajosdilálaččain ja eará ássiin, ja hábmemin eanet fáttmmasteaddji ja mánggabealat báikkálaš servodaga.

4 Álbmot ja orrundilli gielddas

Dearvvašvuoda- ja fuolahusplánaid barggu oktavuodas čađahuvvui 2024 geasi jearahallaniskadeapmi badjel 60-jahkásaš ássiid gaskkas. Lágiduvvui maiddá bargobádji álbmotčoahkkimis ja politihkalaš lávdegottiin. Gielddaplána servodatoasi barggu oktavuodas čađahuvvui sierra jearahallaniskadeapmi álbmoga gaskkas.

Iskkadeamis badjel 60-jahkásaš ássiid gaskkas ássat 82 % sierrastobus, ráidostobus dahje buolvvaidásodagas mas leat mánnga gearddi. 11 % ássat lanjadagas dahje ásodagas mas lea okta geardu, 87 % eaiggáduššet ásodaga gos orrot, ja 13 % ges láigohit ásodaga.

80 % eai pláne fárret lagamus áiggis, ja 15 % ges leat eahpesihkkarat.

Jus fárrešit, de 33 % vástidit iežaset háliidit fárret lanjadahkii, 22 % unnit ásodahkii, 14 % heivehuvvon ásodahkii ja 12 % lagat márkanii.

Go lea sáhka heiveheamis boarisvuhtii, de 38 %:s lea ásodat mii belohahkii lea heivehuvvon, 28 %:s lea unnán heivehuvvon ásodat ja 18 %:s ii leat heivehuvvon ásodat.

Go jerrojuvvui sáhttet go orrut iežaset ásodagas jus dearvvašvuohta hedjona, de 31 % oaivvilda iežas sáhttit orrut ruovttus nuppástusaid haga, ja 29 % ferte heivehit ásodaga.

Álbmotprognosa – oppalaš ássiidlohku ja ássit juohke ahkejoavkkus

Ahkejoavkkut	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2035	2040	2045	2050
0-jahkásaččat	19	23	23	22	22	21	20	20	19	18
Mánáidgárdi (1–5 jagi)	115	119	121	122	119	115	104	102	99	97
Vuodđoskuvla (6–15 jagi)	225	218	223	218	228	229	230	218	210	206
Joatkkaskuvla (16–19 jagi)	121	122	110	110	97	93	92	95	92	88
Ollesolbmot (20–66 jagi)	1 555	1 548	1 526	1 501	1 480	1 464	1 355	1 280	1 251	1 236
Boarrásat (67–79 jagi)	370	393	405	408	418	428	447	445	410	355
Boarrásat (80–89 jagi)	97	103	109	125	131	136	185	216	231	248
Boarrásat (90 jagi ja boarrásat)	22	24	23	24	25	22	28	43	60	73
SUBMI	2 524	2 550	2 540	2 530	2 520	2 508	2 461	2 419	2 372	2 321

Gáldu: SSB

Prognosaid vuodul lea joavku 80 jagi ja boarrásat dat mii vurdojuvvo lassánit eanemus, 119 olbmos 2025:s 321 olbmui 2050:s. Joavku 67–69 jagi lassána 2035 rádjai, 370 olbmos 447 olbmui, ovdal go njiedjá 355 olbmui 2050:s.

Dát čájeha mealgat eanet dárbbu dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaide boahttevaš jagiin, seammás go gielda ferte plánat eanet heivehuvvon ásodagaid ja oažžut eanet dearvvašvuođabargiid ja fuolahusresurssaid.

4.1 Geat leat heajosdilálaččat ásodatmárkanis?

Heajosdilálaččat ásodatmárkanis leat olbmot dahje bearrašat geain alddiset ii leat vejolašvuohta háhkat ii ge doalahit dohkálaš orrundili. Sii sáhttet leat ásodaga haga, sáhttet massit dálá ásodaga dahje orrot dohkketmeahttun ásodagain dahje orrunbirrasis. Vejolaš sivat sáhttet leat:

- vuollegis sisabohtu
- aitto ásaiduvvan báhtareaddjin
- ruovttuhisvuohta
- hedjonan fysalaš dahje psyhkalaš doaibmanávccat
- darvánan gárrenmirkkuide
- mánggaid hástalusaid kombinašuvdna

Dát guoská sihke bearatgottiide geat ovdal eai leat ožžon veahki, ja sidjiide geat leat ožžon veahki, muhto geain eai leat vel beassan eret iežaset heajos dilis.

Riikadásis su. 179 000 olbmo rehkenastojit heajosdilálažžan ásodatmárkanis. Dáin leat su. 78 000 máná ja nuora, ja váile 4 000 leat ruovttu haga.

4.2 Ekonomiija ja vuollegissisabohtu

Ekonomiija lea okta dain deháleamos beliin mat váikkuhit vejolašvuhtii háhkat ja doalahit ásodaga. Bearatgottit main lea vuollegis sisabohtu, leat hearkkit šaddat váttes ásodattillái. Nasionála láidestusat celket ahte gielddat galget vuoruhit mánnábearrašiid go juolludit álggahanloanaid.

Mánáin geat bajásšaddet bearrašiin main lea vuollegis sisabohtu, lea dávjjit:

- heajut orrundilli
- gáržžit ásodagat
- unnit jáhkehahttivuohta orrut iežas oston ásodagas

Ásodatmárkana iežaskapítalagáibádusat sáhttet váttasmahttit nuorra vuosttašgeardeostiide ja ekonomalaš hearkkes joavkkuide beassat ásodatmárkanii.

Viessobánjkku ásodatsosiála dieđuid logut:

Mánát bearatgottiin main lea vuollegis sisabohtu

	2020	2021	2022	2023	2024
Karášjohka	14,52 %	13,58 %	11,18 %	11,1 %	16,7 %
Porsáŋgu	10,15 %	12,23 %	11,05 %	11,3 %	11,3 %
Guovdageaidnu	15,58 %	18,0 %	15,59 %	14,3 %	14,7 %
Deatnu	9,29 %	11,79 %	8,74 %	9,8 %	11,1 %
Olles riikkas	12,86 %	12,53 %	11,65 %	11,8 %	11,8 %

Mánnábearrašat main lea vuollegis sisabohtu

	2020	2021	2022	2023	2024
Karášjohka	12,72 %	11,3 %	9,3 %	11,7 %	15,6 %
Porsáŋgu	7,38 %	9,13 %	8,41 %	8,9 %	9,6 %
Guovdageaidnu	13,88 %	16,0 %	14,51 %	12,2 %	12,9 %
Deatnu	9,33 %	10,1 %	9,15 %	10,0 %	9,7 %
Olles riikkas	11,38 %	11,05 %	10,24 %	10,6 %	10,7 %

Logut čájehit ahte Karášjohka lea veahá bajábealde riikagaskameari mánáid ja mánnábearrašiid gaskkas main lea vuollegis sisabohtu, ja ahte dilli rievddada jagis jahkái.

Gáržásis orrun

Bearatgottit adnojit orrut gáržásis jus:

- Ásodagaid latnjallohku lea unnit go olbmuid lohku dahje unnit go okta olmmoš orru ovttalaš
- Kvadráhtamehtera lohku (p-areála) lea vuollil 25 kvm juohke olbmo nammii (ssb metadáhta)

Mánnábearrašat main lea vuollegis sisabohtu, geat láigohit ja orrot gáržásis

	2020	2021	2022	2023	2024
Karášjohka	Eai leat dieđut	1,5 %	1,8 %	Eai leat dieđut	Eai leat dieđut
Porsángu	3,0 %	3,9 %	3,0 %	4,7 %	3,2 %
Guovdageaidnu	Eai leat dieđut	1,0 %	1,0 %	Eai leat dieđut	Eai leat dieđut
Deatnu	0,8 %	Eai leat dieđut	1,7 %	2,2 %	1,5 %
Olles riikkas	3,1 %	2,8 %	2,6 %	2,6 %	2,7 %

4.3 Dálá gielddalaš ásodagat

Gielddas leat dál 68 gielddalaš láigoásodaga, juhkkovuvvon ná:

- 20 ásodaga mat leat dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusmearrádusaid várás
- 5 ásodaga báhtareddjiidbálvalussii
- 21 ásodaga heajosdilálaččaide
- 2 virgeásodaga
- 13 heivehuvvon ásodaga
- 4 fuollavistti olbmuid geain leat doaibmahehttejumit

Olu dain ásodagain huksejuvvojedje 1970-logu álggus, eai ge deavdde dálá gáibádusaid universála hábmemei, beasatlašvuhtii eai ge ođđaáigásaš standárdii. Mánggat ásodagat leat fargga dakkár dilis ahte gielda ferte árvvoštallat galgá go ođasmahttit daid vai hukset ođđa sadjái.

Danne dál dušše dahkkojit dárbbášlaš divodeamit, ja bajásdoallangolut doalahuvvojit nu vuollin go vejolaš. Váilevaš bajásdoallan sáhtta dagahit láigosisabođuid massin ja ahte eambbosat šaddet láigohit priváhta olbmui, juoga mii fas lasiha dárbbu gieldda veahkkái.

Olu ásodagat leat gollan, ja dat čuohcá sihke ássiid ja lagašbirrasa ekonomijai ja loaktimii. Vuostálastin dihtii vuollegis birgejumi, de gielda sáhtta álggahit doaibmabijuid mat dorjot ássiid bajásdoallama ja bassama. Buorre ásodatstandárda lea dehálaš sihke loaktimii, dearvvašvuhtii ja guoddevaš báikkálaš servodahkii. Guhkesáigásaš investeremat orrunkvalitehtii sáhtta geahpedit boahttevaš goluid ja leat mielde addimin oadjebas ja buriid orrunbirrasiid.

5 Ásodagat iešguđetlágan heajosdilálaš joavkkuide

Nugo namuhuvvon, de buot ássiin lea alddiset ovddasvástádus háhkat ásodaga, muhto gielddas lea erenoamáš ovddasvástádus láhčit dili nu ahte olbmot geat dárbbášit veahki, ožžot veahki ásahit stádis orrundili.

Ovdal go ohcá gielddalaš ásodaga, de galgá árvvoštallat mat vejolašvuodát gávdnojit iežas ásodagas ja priváhta láigomárkanis. Doaibmabijut mat sáhttet dagahit ahte olbmot orrut guhkit ruovttus, leat earret eará:

- čálgoteknologiija ja tehnikkalaš veahkkeneavvut
- dárbbášlaš ođasteamit ja heiveheamit
- eastadeaddji ruovttugalledeapmi
- dakkár doaibmabijut sáhttet nannet sihke máhtestuvvama, eallinkvalitehta ja orrunmovtta

5.1 Boarrásiidbárru ja demeansadávda

Gielddaplána servodatoassi 2022–2034 deattuha dárbbu čielgasit vuoruhit dusten dihtii boahtteáiggi hástalusaid ja seammás doalahit čálgodási. Guovddáš fáddá lea álbmotvdáneapmi mas boarrásiid lohku sakka lassána.

Vaikko olu boarrásiin lea buorre dearvvašvuohta, de sáhtta leat hástaleaddji orrut ruovttus dáid sivaidda geažil:

- ásodat mii ii leat heivehuvvon
- ásodat ii leat vuogas sajis
- váilevaš oadjebasvuohta
- eanet dárbu čuovvuleapmái

Heivehuvvon ásodagat ja molssaevttolaš orrunvuogit sáhtta geahpedit buhcciidsiida- ja beaivesajiid jearaheami, ja leat mielde manideamen guhkesáigesadjedárbbu.

Badjel 80 proseantta Norgga buhcciidsiiddaid ássiin lea demeansadávda.

Álbotdearvvašvuođainstituhtta meroštallá ahte dál sullii 101 000 olbmos lea demeansa Norggas, ja lohku vurdojuvvo eanet go duoppalastot 2050 rádjai guhkit eallinagi geažil.

Karášjogas einnostuvvo:

- su. 59 olbmos lea demeansa 2025:s
- su. 116 olbmos lea demeansa 2050:s

Olusiin geain lea demeansa, sáhtta leat buorre eallinkvalitehta jus ožžot buori ja heivehuvvon čuovvuleami, juoga mii maiddái sáhtta duddet oapmahaččaid.

5.2 Mánát ja nuorat

Mánát berrejit bajásšaddat lagašbirrasis gos orrot iešguđetlágan olbmot. Bearašásodagat berrejit vuoruhuvvot guovlluide gos leat iešguđetlágan ásodagat sihkkarastin dihtii buori ja oadjebas bajásšaddanbirrasa. Mánnái buoremus lea vuođđoprinsihppa go pláne ásodagaid mánnábearrašiidda.

Gielddas galget leat buorit ja olámuttolaš dieđut ortnegiid birra mat sáhttet addit mánnábearrašiidda guhkesáigasaš ja oadjebas orrundili.

Bargu eastadit ruovttuhisvuođa fáttmasta maiddái sihkkarastit buriid sirdimiid bissovaš ásodagaide nuoraide geat leat hearkkes dilis, nugo:

- nuorat geat fárrejit mánnávuodaruovttus
- nuorat geat mánáidsuodjalus čuovvula
- nuorat geat eai bargga eai ge váldde oahpu
- nuorat geat orrot gaskaboddosaš čovdosiin

Šaddat ollesolmmožin leat olu hástalusat. Oadjebas orrundilit gos lea doarvái čuovvuleapmi, sáhttet eastadit olggobealdili ja váikkuhit stádisvuhtii ja máhttestuvvamii.

5.3 Ásodagat olbmuide geain leat doaibmahehttejumit

Olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat, galget sáhttit válljet gos ja mo sii háliidit orrut, seamma láhkai go earát ge. Lea erenoamáš dárbu rážastit olbmuid ovddas geain leat doaibmahehttejumit, geat dájvja dárbbasit ásodaga mas lea jándormiehtásaš bargoveahka.

Joavkkut mat sáhttet dárbbasit heivehuvvon ásodaga, leat earret olbmot geain leat:

- bissovaš dahje duodalaš dávdad
- kognitiiva dahje fysalaš doaibmahehttejumit
- psyhkalaš doaibmahehttejupmi

Heivehuvvon ásodagat galget váikkuhit dasa ahte olbmot sáhttet eallit eanemus lági mielde iešheanalaččat, seammás go ožžot dárbbaslaš veahki ja vejolašvuoda searvat báikkálaš birrašii. Ásodagat berrejit leat vuogas sajis gos lea lahka bargui, aktivitehtafálaldagaide ja márkaniid.

Okta vuoruhanguovlluin nationála ásodatstrategiijas *Alle trenger et trygt hjem* lea ahte eanet olbmot geain leat doaibmahehttejumi, galget sáhttit eaiggádit iežaset ásodaga. Riikkaviidosaččat oaidnit ahte bargonávccahemiid lohku mii láigoha ásodaga dahje orrot váhnemiid luhtte, lassána.

Jagiin 2022–2023 Kárášjoga gielda huksii gávccii ásodaga olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat. Ásodagat lea márkanguovddázis ja leat ásahuvvon ásodatbáikkiin, juoga mii nanne integrerema. Njeallje ásodaga leat bargoveahkabása lahka, nu ahte lea dohkálaš jándormiehtásaš čuovvuleapmi.

Viessobánjkku ásodatsosiála dieđuid logut:

Bargonávccaheamit geat orrot iežaset váhnemiiguin

	2020	2021	2022	2023	2024
Kárášjohka	13,73 %	15,5 %	12,04 %	11,9 %	12,2 %
Porsángu	9,48 %	8,56 %	8,83 %	9,4 %	9,9 %
Guovdageaidnu	15,51 %	17,44 %	17,79 %	16,1 %	16,1 %
Deatnu	9,4 %	8,86 %	11,05 %	8,3 %	8,7 %
Olles riikkas	5,84 %	5,96 %	6,11 %	6,2 %	6,4 %

Bargonávccaheamit mat láigohit

	2020	2021	2022	2023	2024
Kárášjohka	25,27 %	26,5 %	26,17 %	28,7 %	31,0 %
Porsángu	23,33 %	22,41 %	23,11 %	24,7 %	25,7 %
Guovdageaidnu	22,84 %	22,55 %	22,45 %	24,1 %	21,5 %
Deatnu	25,74 %	27,09 %	25,26 %	26,1 %	24,0 %
Olles riikkas	23,05 %	23,36 %	23,76 %	24,1 %	24,2 %

20203–2024 logut čájehit ahte:

- 24 bargonávccaheami (12,2 %) orrot iežaset váhnemiiguin
- 61 bargonávccaheami (31 %) láigohit ásodaga

Nuorra bargonávccahemiin lea dábálaččat vuollegis, muhto dásseidis sisabohtu. Olusat sáhttet oastit iežaset ásodaga álggahanloanain ja vejolaš doarjagiin.

5.4 Gárrenávnnassorjjasvuohta ja psyhkalaš gillámušat

Olbmot geat leat darvánan gárrenávnnasiidda ja/dahje geain leat psyhkalaš gillámušat, leat mánggabealat joavku mas leat iešguđet dárbbut. Bealit mat sáhttet váikkuhit ásodatdárbbui, sáhttet leat:

- ahki ja fysalaš dearvvasvuohta
- ekonomalaš dilli
- fierpmádat ja sosiála doarjja
- bargu, lihkadeapmi ja jándorstruktuvra
- dárbu praktihkalaš ja dearvvasvuođa bálvalusaide

Muhtumiidda gielddalaš ásodat lea guhkesáigásaš fálaldat. Earáiguin ges ferte bargat ulbmillaččat vai sáhttet fárret viidásit priváhta ásodahkii. Olbmui, geain leat viiddes bálvalusdárbbut, sáhttet dárbbasit orrunsearvevuoda dahje ásodaga gos leat bargoveahkabása, juoga mii maiddái nanne sosiála oassálastima.

Olusat dán joavkkus gártet priváhta ásodatmárkana olggobeallái unnán birgejumi, váilevaš referánsaid, váttes ekonomija dahje lagaš čuovvulandárbbu geažil.

5.5 Báhtareaddjit

Doarvái heivvolaš ásodagat lea eaktu dasa ahte gielda galgá sáhttit ásaiduhttit báhtareddjiid. Sajádat lea dehálaš bealli: ásodagat berrejit leat lahka dárbbaslaš bálvalusaid nugo mánáidgárddi, skuvlla ja buvdaid. Ii leat mihttu ásaiduhttit seamma sadjái, muhto láhčit dili nu, ahte báhtareaddjit šaddet dehálaš oassin báikkálaš servodagas.

Báhtareaddjibargu lea vuodđuduvvon integrerenláhkii ja mearkkaša lagaš ovtasbarggu gaskal mángga ovtadaga gielddas.

Gieldastivra lea mearridan váldit vuostá 15 báhtareaddji 2025:s, vuosttažettiin smávvamánnábearrašiid. Integreren- ja girjáivuodadirektoráhta (IMDi) lea geahpedan vurdojuvvon logu 11:i.

Báhtareaddjit geat leat orron Kárášjogas manimus jagiid:

	2022	2023	2024	2025
Kárášjohka	3	10	5	10

5.6 Akuhtta gaskaboddosaš ásodat

Olbmot geat dárbbasit akuhtta gaskaboddosaš ásodaga, sáhttet boahit iešguđetlágan heajosdilálaš joavkkus. Sivvan dillái sáhtta earret eará leat:

- ruovttuhisvuhta
- earráneapmi
- akuhtta sosiála roassu dahje dearvvašvuodaroassu

Gielda lea sosiálabálvaluslága § 27 bokte geatnegahtton gávdnat gaskaboddosaš orrunfálaldaga olbmuid geat eai náke dan ieža. NAV:s lea ovddasvástádus bálvalussii ja galgá dahkat ovttaskasmearrádusaid ja ordnet konkrehta ja olámuttolaš orrunfálaldaga.

Dál gielda geavaha vuosttažettiin moteallaid ja campingbartaid. Dát addá mánggaid hástalusaid:

- láigoaddiid eahpádus NAV-geavaheddjiide
- muhtun ásodatláigohagain leat heajos vásáhusat
- váilevaš molssaeavttuid geažil sáhtta šaddat sirdojuvvot eará gieldaide
- čoavddus lea divrras, ii ge dohkálaš guhkit áiggi badjel

Gielda dárbbas iežas gaskaboddosaš ásodagaid gieldarájáid siskkobealde. Dat addá dohkálat fálaldaga, nanne ovtasbarggu eará bálvalusaiguin ja geahpeda goluid. Gielda áigu danne várret ovta dain aitto ođasmahtton ásodagain heahteásodahkan.

6 Prošeavttat buoridit orrundili

Ráđđehusa strategijas *Alle trenger et trygt hjem – Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021–2024)* lea erenoamážit deattuhuvvon ahte galgá rahčat olbmuid ovddas

geat sáhttet šaddat dahje leat jo ruovttu haga. Dasto vuoruhuvvojit mánát ja nuorat ja olbmot geain leat doaibmahehttejumit.

Ásodatsosiálaláhka geatnegahtta gielda dahkat mearrádusaid áššiin main olbmot rahčet ásodatmárkanis. Dusten dihtii dáid gáibádusaid, de gielda ferte ovdánahttit proševttaid mat sihke loktejit bálvalusaid kapasitehta ja nannejit oppalaš ásodatsosiála ángiruššama.

6.1 Ođđa dearvvašvuodaguovddáš

Karášjogas huksejuvvo ođđa dearvvašvuodaguovddáš ja skuvla. Ođđa dearvvašvuodaguovddáš galgá čohkket eanet bálvalusaid seamma vistái, ja dain galget leat dát funkšuvnnat:

- doavttirfákta, doavttirkantuvrrat ja dearvvašvuodastašuvdna
- gárrenmirkkuid ja psykiatriija bálvalusat
- fysioterapiija- ja ergoterapijabálvalusat
- oktasaš kantiidna, stuorragievkkan
- ruovttubálvalus, beaiveguovddáš
- 7 buhcciidsiida- ja oanehisáiggesaji
- 20 guhkesáiggesaji jándorfullii, 8 guhkesáiggesaji olbmuid geain lea demeansa
- 10 fuollavistti jándorfullii

Dusten dihtii vurdojuvvo boarrásiidbáru, de lea dárbu lasihit fuolahussajiid ja seammás čohkket dearvvašvuodafágalaš gealbbu ovttá vistái. Oktiilokaliseren galgá sihkkarastit buori kvalitehta bálvalusaide, buoret resursageavaheami ja nannejuvvon fágaidrasttideaddji ovttasdoaibmama.

Dearvvašvuodaguovddáša sajádat lea mielde doalaheamen lagašvuoda báikkálaš servodahkii ja márkaniid, vai ássit álkut besset báikkálaš fálaldagaide.

Dearvvašvuodaguovddáša ja skuvlla integreren galgá hábmet lunddolaš deaivvadansajiid buolvvaid gaskkas, ja leat mielde vuostálastimin isolašuvnna ja nannemin fáttmasteami dovddu.

7 Viessobánkku loatna- ja doarjjaortnegat

Viessobánkku ekonomalaš gaskaoamit leat guovddášis gielda ásodatsosiála barggus. Ortnegat galget váikkuhit dasa ahte gielda sáhtta veahkehit heajosdilálaš ássiid ásáidit heivvolaš ásodahkii, ja ahte sáhtta ovdánahttit dehálaš fuolahus- ja orrunvugiid.

Viessobánku fállá earret eará:

- investerendoarjagiid fuollavisttiide ja buohcciidsiiddaide
- doarjagiid energijadoaibmabijuide láigoásodagain, fuollavisttiin ja buohcciidsiiddain
- álggahanloana
- orrundoarjaga

Manimuš jagiid leat Norggas leamaš divrraš áigi, go gálvvuid, bálvalusaid ja ásodatreanttut lassániit. Dát lea dagahan stuorra ekonomalaš hástalusaid olu bearatgottiide.

Gielda oaidná lassánan:

- oktavuođaváldimiid álggahanloanaid ja doarjagiid birra
- bággovuovdimiid
- jearahemiid ekonomalaš sosiálaveahki birra

Erohus gaskal sin geain lea buorre ja heajos ekonomijja, šaddá čielgasat, ja ásodatsosiála veahki dárbu lassána.

7.1 Álggahanloatna

Álggahanloatna galgá addit olbmuid geain leat guhkesáigásaš dahje bissovaš ásodatuhtadanválttisvuodát, vejolašvuoda oastit heivvolaš ja bissovaš ásodaga. Álggahanloatna sáhttá ruhtadit gitta 100 % ásodatárvvus, muhto ornet lea vuosttažettiin heajosdilálaččaid várás.

Álggahanloatna addá heajosdilálaččaide vejolašvuoda:

- oastit iežaset ásodaga
- váldit badjelasaset ásodaga go earránit
- ođđasisruhtadit eahpesihkkaris vealggi doalahan dihtii ásodaga
- Vuoruhuvvon ulbmiljoavkkut Kárášjogas leat:
- gielddalaš láigoheaddjit
- bargonávccaheamit
- olbmot geain leat dearvvašvuodahástalusat ja sosiála hástalusat
- mánnábearrašat

Álggahanloanaid ja doarjagiid geavaheapmi Kárášjoga gielddas 2020–2025					
Jahkelohku	2021	2022	2023	2024	2025
Máksojuvvon álggahanloanaid lohku	9	4	10	8	5
Biehttaleapmi go lea menddo vuollegis sisaboahu hálldašit loana		6	2	5	1
Máksojuvvon ásaidandoarjagiid lohku		5	9	7	3
Máksojuvvon álggahanloanat kruvdnan	9 014 592	11 361 273	16 909 065	16 171 864	13 454 668 08/25

Logut čájehit ahte álggahanloanaid geavaheapmi rievddada jagis jahkái, ornet lea dehálaš ja dárbblaš gaskaoapmi olusiidda gielddas.

7.2 Orrundoarjja

Orrundoarjja lea dárboárvvoštallanvuodoš, stáhtalaš doarjjaortnet mii galgá veahkehit olbmuid geain lea vuollegis sisaboahu ja alla orrunlogut, háhkat dahje doalahit heivvolaš ásodaga.

Vaikko vel Viessobánku mearrida mearrádusaid, de NAV meannuda ohcamušaid ja doallá oktavuoda ohcciiguin. Orrundoarjja lea beaktilis gaskaoapmi geahpedit ekonomalaš hearkivuoda ja eastadit geafivuoda.

8 Mo mii sáhttit organiseret dán barggu?

Kárášjoga lea oalle unna gielddaš ja leat oanehis gaskkat bálvalusaid gaskka. Danne ii árvvoštallojuvvo dárbbášlažžan ásahit sierra juolludusjoavkku ásodatsosiála áššiide. NAV, dearvvašvuoda ja fuolahusa juolluduskantuvrra ja gieldda ásodathálddašeaddji ovttasdoaimman doaimmá bures.

Gielddalaš ásodaga juolludeamis gusto dát:

- NAV mearrádus: olmmoš ii sáhte háhkat heivvolaš ásodaga priváhta ásodatmárkanis
- dearvvašvuoda ja fuolahusa mearrádus: lea dárbu heivehuvvon ásodahkii

Dearvvašvuoda ja fuolahusa juolluduskantuvra čuovvu sajáiduvvan njuolggadusaid go juolluda dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid.

Muhtun gielddain leat sierra ásodatbagadallit mat olbmuid oahpahallet ja veahkehit praktihkalaš áššiin árgabeaivvis. Kárášjoga gielda ii árvvoštala dán dárbblašlažžan. Dálá bálvalusaid bargit galget doaibmat resursaolmmožin ássiide dáinna lágiin ahte:

- nevvot bajásdoallama ja divodemiid birra
- gaskkustit oktavuoda ásodathálddašeddjiin
- leat mielde čoavdimin riidduid ja hástalusaid orrunsearvevuodas
- muitalit áigeguovdilis doarjjaortnegiid ja bálvalusaid birra

Gielda eaktuda ahte ON konvenšuvnna vuoigatvuodaid birra olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat (CRPD) galgá leat lunddolaš oassi árvvoštallanvuodus go pláne ja čadaha fuollavisttiid ja eará huksenprošeavttaid.

Buot ođđa gielddalaš ásodagat ja almmolaš visttit galget deavdit universála hábmema gustovaš standárddaid sihkkarastin dihtii dásseárvosašvuoda, searvama ja beasatlašvuoda buot ássiide.

Doaibmabidjoplána

Doaibmabidjoplána vuolggasadji lea nationála strategiija *Alle trenger et trygt hjem (2021–2024)*, mas ráđđehus áigu čavget áŋgiruššama heajosdilálaččaid ovddas geat rahčet háhkamis heivvolaš ja stádis orrunsaji.

Karášjoga gieldda váldomihttu lea sátnáduvvon dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplánas:

Mii galgat sihkkarastit variašuvnna orrunsadjefálaldagas ja fállat iešguđetlágan orrunsajiid ja orrunvugiid mat heivejit iešguđet eallinmuttuide ja -diliide.

Strategiija ja doaibmajut

1. Gielda galgá fállat iešguđetlágan orrunvugiid ja orrunsajiid mat galget gokčat álbmoga dárbbuid

Doaibmabidju:

- olámuttolaš ásodagat bearrašiidda main lea vuollegis sisaboahu
- ásodagat mat leat doarvái stuorrát, vai mánáin leat iežaset lanjat ja buorit eavttut bargat bihtáid ja aktivitehtaid
- viidasit fievrridit iešguđetsturrosaš orrunfálaldagaid (2-lanjadat, 3-lanjadat jna.)
- leat mielde geahpedeamen stuorra birasmolsumiid mánáide ja nuoraide go fállat stádis orrundiliid

Dasto:

- márkanlagaš ásodagat ássiide geat orrot gili olggobealde ja háliidit fárret lagat márkana
- oktavuoha ja ovttasbargu priváhta huksejeddjiiguin ja ásodatentreprenevrraiguin.
- sihkkarastit fuollavisttiid ja heivehuvvon ásodagaid bargoveagain ja bargoveaga haga
- dieđut Viessobánkku loatna- ja doarjjaortnegiid birra olámuttus
- čuovvut dearvvašvuoda ja fuolahusa juolludusnjuolggadusaid

Bálvalusat galget sihkkarastit ahte olbmot geat dárbbasit gielddalaš ásodaga, ožžot:

- heivehuvvon ásodaga
- heivehuvvon veahki áimmahuššat orrundili

Rutiinnat mat galget sajáiduvvot / viidasit fievrriduvvot

- rutiinnat ovttasbargojoavkkuide go lea olggosbidjanriská
- orrunbagadallama ja čuovvuleami rutiinnat iešguđet dilálašvuodain
- heahteásodaga ráhkkanahhtin ja doaimmaheapmi

2. Mii galgat láchčit dili nu ahte eatnašat sáhttet oadjebasat ruovttus orrut guhkimus lági mielde

Ahkeheivehuvvon servodaga ulbmil lea ahte boarrásat sáhttet leat aktiivvalaččat, searvat báikkálaš servodahkii, garvit oktovuoda ja leat lagašbirrasis nu guhká go vejolaš.

Doaibmabidju:

- álkes olámuttolaš dieđut mo ássit ieža sáhttet heivehit ásodaga
- ávžžuhit ássiid plánet iežaset boarisvuoda
- muiitalit Viessobánkku ortnegiid birra heivehit ásodaga
- čalmmustahttit álggahanloana vai oččoši eanet ohcciid

- erenoamáš dieđut mánnábearrašiidda mat vuoruhuvvojit álggahanloanas
- dieđut heivehandoarjagiid, álggahanloanaid ja orrunoarjaga birra

Čálgoteknologiija:

- geavahišgoahhtit digitála doaimmahan- ja sihkkarvuodaveahkkeneavvuid gielddalaš ásodagain, nugo čáhcebuođu ja temperatursensoriid

Bálvalusaid ovdánahttin:

- ovdánahttit dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid main deattuha čálgoteknologiija ja kvalitehtaodastusaid nugo *Bo trygt hjemme*

